

Juhana Salojärvi

Ihmisoikeuksien historian tutkimukseen liittyviä ongelmia

Juhana Salojärvi käsittelee katsauksessaan ihmisoikeuksien historiasta viime vuosina käytyä keskustelua, jossa on kritisoitu ihmisoikeuksien alkujuurien ulottamista kauas historiaan. Kirjoittaja tarkastelee kritiikissä esitettyjä argumentteja ja pohtii, mitä ne kertovat ihmisoikeuksista sekä historian tutkimuksesta ja sen metodologiasta.

Ihmisoikeuksilla on nykyisin merkittävä rooli yhteiskunnassa.¹ Niiden täsmällinen sisältö on kuitenkin vaikeasti hahmotettavissa, ja etenkin arkikielenkäytössä ihmisoikeuksiin vedotaan ilman tarkempaa ymmärrystä niiden varsinaisesta merkityksestä.² Tämä ylimalkainen ihmisoikeuspuhe voi jopa haitata yhteiskunnallista päätöksentekoa.³ Tästä huolimatta ihmisoikeuk-

OTT **Juhana Salojärvi** työskentelee post doc -tutkijana Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan oikeushistorian oppiaineessa.
Sähköposti: juhana.salojarvi@helsinki.fi.

1. Ihmisoikeuksilla viitataan yleisesti kaikille ihmisille kuuluviin universaaleihin oikeuksiin. Yleispätevä määrittely on kuitenkin vaikeaa, ellei mahdotonta. Yleisesti ihmisoikeuksista voidaan puhua joko teoreettis-filosofisessa merkityksessä, jolloin viitataan ihmisoikeuksiin aatteena, tai oikeudellisessa merkityksessä, jolloin puhutaan ihmisoikeuksista kansainvälisen oikeuden normeina. Ihmisoikeuksien teoriasta ks. esim. Charles R. Beitz, *The Idea of Human Rights*. Oxford University Press 2009; Amartya Sen, *Elements of a Theory of Human Rights*. *Philosophy & Public Affairs* 32 (2004), 315–356; Jack Donnelly, *Universal Human Rights in Theory and Practice*. Cornell University Press 1989; James W. Nickel, *Making Sense of Human Rights*. *Philosophical Reflections on the Universal Declaration of Human Rights*. University of California Press 1987.
2. Jari Pirjola, Ihmisoikeuksien valot, varjot ja kliseet. *Lakimies* 4/2014, 597–600. Ks. myös esim. Kristiina Kouros, Ihmisoikeuksiin ei pidä vedota liian kevein perustein. *Helsingin Sanomat* 23.11.2014, A 5.
3. Esimerkiksi Yhdysvalloissa Mary Ann Glendon kiinnitti jo 1990-luvun alussa huomiota siihen, miten liiallinen ”oikeuspuhe” hankaloittaa ratkaisujen ja konsensuksen löytämistä ja tekee poliittisesta ja moraalista keskustelusta sisällötöntä. Ks. Mary Ann Glendon, *Rights Talk. The Impoverishment of Political Discourse*. The Free Press 1991. Myös Suomessa on kiinnitetty huomiota siihen, että perusoikeusargumentteja käytetään liikaa oikeudellisissa ongelmissa, jolloin ongelmien tosiasiallinen luonne hämärtyy. Ks. Markku Helin, Perusoikeuksilla argumentoinnista. Teoksessa Tero Iire (toim.) *Varallisuus, vakuudet ja velkojat. Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952–9/6–2012*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2012, 11–30. Ks. myös Jari Pirjola, *Dark and Bright Sides of Human Rights. Towards Pragmatic Evaluation*. Unigrafia 2013.

silla on tärkeä funktio nykyajan oikeudessa ja yhteiskunnassa, sillä niiden katsotaan sisältävän moderniin oikeusvaltio- ja demokratiakäsitteseen kuuluvia perustavia arvoja. Siksi on tärkeä pitää mielessä, etteivät ihmisoikeudet ole syntyneet tyhjästä, vaan vastaamaan yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Ihmisoikeuksien historiallinen tausta on hyvä tuntea sekä ihmisoikeuksia puolestattaessa että niitä kritisoitaessa.

Ihmisoikeuksien historia ei ole kuitenkaan yksiselitteinen asia, ja aihe onkin ollut vilkkaan akateemisen keskustelun kohteena 2010-luvulla.⁴ Keskeiseksi kiistakysymykseksi on noussut ajatus siitä, mistä ylipäänsä puhumme, kun puhumme ihmisoikeuksista, ja kuinka pitkälle historiaan voimme yleisesti katsoa, jos haluamme tutkia ihmisoikeuksien alkuperää. Siksi onkin syytä keskittyä tarkastelemaan aiheeseen liittyviä metatason ongelmia lähemmin, koska tällainen tarkastelu auttaa ymmärtämään lähemmin sitä, mistä ihmisoikeuksien historiassa on kyse ja miten ja miksi sitä koskevat kiistat ovat syntyneet.

Tässä katsauksessa tarkastelen ihmisoikeuksien historiasta viimeisten vuosien aikana käytyä keskustelua. Tarkoitus on pohtia, mitä käyty keskustelu ja eriävät näkemykset kertovat ihmisoikeuksista ja niiden historian tutkimuksesta. En käsittele ihmisoikeuksien historiaa sinänsä, vaan keskityn pelkästään siitä esitettyihin tulkintoihin sekä aiheeseen liittyviin tutkimuksellisiin ongelmiin.

Ihmisoikeuksien historian tutkimuksellinen genealogia

Historialla on aina ollut olennainen merkitys ihmisoikeuksille näiden vakiintuessa osaksi kansainvälistä oikeutta. Ihmisoikeudet nykymerkityksessään, eli universaaleina kaikille kuuluvina oikeudellisesti pätevinä oikeuksina ilmaantuivat kielenkäyttöön yleisesti vasta toisen maailmansodan jälkeen. Teorian tasolla ihmisille luonnostaan kuuluvat oikeudet oli toki tunnettu aikaisemmin.⁵ Englannissa oli annettu oikeusjulistus jo vuonna 1689, ja Yhdysvaltain vuoden 1776 vallankumous sekä Ranskan vuoden 1789 vallankumous tuottivat molemmat oikeusjulistuksia. Oikeudet eivät kuitenkaan tähän aikaan koskeneet kaikkia ihmisiä tasapuolisesti.⁶ Ihmisoikeuksista käytiin keskustelua myös 1800-luvulla,⁷ ja toisen maailmansodan aikana kiinnostus niitä kohtaan kasvoi,⁸ mutta vasta YK:n perustaminen ja Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus antoivat käsitteelle sen nykyaikaisen merkityksen ja tekivät siitä vakiintuneen ja yleisesti tunnetun. Jo Ihmisoikeusjulistuksen laadintavaiheessa ihmisoikeudet liitettiin yleisesti pitkään perinteeseen ihmisten oikeuksista. Ennen kaikkea valistusajan aatteet ja suurten vallankumousten tuottamat oikeusjulistukset nähtiin tässä yhteydessä merkittävänä.⁹ Vaikka siis moderni ihmisoikeuksien käsite artikuloitiin vasta vuonna 1948, sillä on alusta alkaen ollut

4. Stefan-Ludwig Hoffman (toim.) *Human Rights in the Twentieth Century*. Cambridge University Press 2011; Akira Iriye, Petra Goedde, & William I. Hitchcock (toim.) *The Human Rights Revolution. An International History*. Oxford University Press 2012; Philip Alston, Does the Past Matter? On the Origins of Human Rights. *Harvard Law Review* 126 (2013), 2043–2081; Jenny S. Martinez, Human Rights and History. *Harvard Law Review Forum* 126 (2013), 221–240; Jan Eckel & Samuel Moyn (toim.) *Moral für die Welt? Menschenrechtspolitik in den 1970er Jahren*. Vandenhoeck & Ruprecht 2012; Jan Eckel & Samuel Moyn (toim.) *The Breakthrough. Human Rights in the 1970s*. University of Pennsylvania Press 2014; Samuel Moyn, *Human Rights and the Uses of History*. Verso 2014a; Pamela Slotte & Miia Halme-Tuomisaari (toim.) *Revisiting the Origins of Human Rights*. Cambridge University Press 2015.

5. Yleisen käsityksen mukaan Thomas Paine kehitti termin ”ihmisoikeus” (kyseessä oli siis englanninkielinen *human rights* -termi, joka oli käännönsä ranskankielen termistä *droits de l’homme*) Ranskan vallankumouksen jälkeen. A. W. Brian Simpson, *Human Rights and the End of Empire. Britain and the Genesis of the European Convention*. Oxford University Press 2001, 9–10.

6. Ed Bates, History. Teoksessa Daniel Moeckli, Sangeeta Shah & Sandesh Sivakumaran (toim.) *International Human Rights Law*. Oxford University Press 2010, 21–27.

7. Ks. esim. Georg Jellinek, *Die Erklärung der Menschen- und Bürgerrechte. Ein Beitrag zur modernen Verfassungsgeschichte*. Duncker & Humblot 1904. Ks. yleisesti Duncan Kelly, Revisiting the Rights of Man. Georg Jellinek on Rights and the State. *Law & History Review* 22 (2004), 493–529.

8. Ks. esim. Jacques Maritain, *Les droits de l’homme et la loi naturelle*. Paul Hartmann Éditeur 1945; H. G. Wells, *The Rights of Man or What Are We Fighting For?* Penguin 1940; Willy Strzelewicz, *Kampen om de mänskliga rättigheterna. Från den amerikanska oavhängighetsförklaringen till Atlantdeklarationen*. Kooperativa förbundets bokförlag 1943.

9. *Human Rights. Comments and Interpretations. A Symposium edited by UNESCO with and Introduction by Jacques Maritain*. Allan Wingate 1949, 251.

vahvat konnotaatiot varhaisempiin käsityksiin luonnollisista oikeuksista.

Se tapa, jolla ihmisoikeudet toisen maailmansodan jälkeen liitettiin pitkään historialliseen perinteeseen ihmisten oikeuksista, vaikutti myös ihmisoikeuksien historiaan kohdistuvaan tutkimukseen. Ajatus siitä, että ihmisoikeudet olisivat osa ihmiskunnan taistelua yksilöiden oikeuksien puolesta, vakiintui oikeustieteessä varsin pian YK:n Yleismaailmallisen julistuksen antamisen jälkeen. Näin ihmisoikeudet yleisesti nähtiin jatkumona jo antiikin ajoista käydyssä taistelussa oikeuksien puolesta.¹⁰ Ihmisoikeudet saavuttivat merkittävän aseman akateemisessa tutkimuksessa 1960–1970-luvuilla.¹¹ Vaikka ero antiikin oikeuksien ja modernien ihmisoikeuksien välillä oli havaittu jo 1950-luvulla,¹² ihmisoikeuksien synty alettiin 1970-luvulla yleisemmin liittää valistusaikaan sekä Ranskan ja Yhdysvaltain vallankumouksiin, ja näin siis muodostui selvempi erottelu ihmisoikeuksien ja luonnollisten oikeuksien välille.¹³ Samanaikaisesti vahvistui näkemys siitä, että oikeuksista sinänsä oli puhuttu jo ennen suurten vallankumousten aikaa, mutta suuret vallankumoukset muuttivat oikeuksien luonnetta.¹⁴

Peruslinjaukset ja näkemykset ihmisoikeuksien historiasta muodostuivat siis yhtä aikaa modernin ihmisoikeuskäsitteen syntymän ja kehityksen kanssa. Ihmisoikeudet olivat 1900-luvun jälkipuoliskolla lähinnä oikeus- ja yhteiskuntatieteiden tutkijoiden kiinnostuksen koh-

teena, ja historioitsijat kiinnostuivat aiheesta erityisesti vasta 1990-luvulla, jolloin ihmisoikeuksista tuli poliittinen muotitermi. Kun kiinnostus ihmisoikeuksien historiaan kasvoi, ihmisoikeuksien historiaa väitettiin tulkittavan yleisesti nykyisyydestä käsin.¹⁵ Uudella vuosituuhannella kiinnostus ihmisoikeuksien historiaan lisääntyi entisestään, ja yhä moninaisempia historiallisia aikakausia ja tapahtumia alettiin korostaa ihmisoikeuksien alkujuurina. Tällöin myös kritiikki ihmisoikeuksien historiantutkimuksen perinnettä kohtaan kiihtyi. Etenkin yhdysvaltalainen juristi ja historioitsija Samuel Moyn on korostanut, että toisen maailmansodan jälkeen ihmisoikeuksien parissa työskennelleiden juristien näkemykset ihmisoikeuksista ja niiden historiasta ovat vaikuttaneet voimakkaasti siihen, miten asia on sittemmin ymmärretty.¹⁶ Vaikka toisen maailmansodan jälkeiset näkemykset ovatkin vaikuttaneet ihmisoikeuksien historian tutkimukseen, tämä ei kuitenkaan vielä sinänsä kerro mitään tästä historiasta tai siitä, kuinka varhaisesta menneisyydestä ihmisoikeuksien juuria voidaan etsiä.

Näkemykset ihmisoikeuksien alkujuurista

Ihmisoikeuksien alkujuuria on etsitty koko länsimaisen sivistyksen historian ajalta. Yhtäältä on lähdetty siitä, että ihmisoikeudet ovat osa ikuisesti jatkunutta pyrkimystä kohti yhteisöllisyyttä, hyvettä ja toisten ihmisten kunnioittamista. Pitkän aikavälin historiaa kirjoittaneet tutkijat liittävät ihmisoikeuksien juuret muinaisiin aikoihin ja

10. Hersch Lauterpacht, *An International Bill of the Rights of Man*. Columbia University Press 1945, 16–25; Arthur N. Holcombe, *Human Rights in the Modern World*. New York University Press 1948, 23–46; Hersch Lauterpacht, *International Law and Human Rights*. Stevens & Sons 1950, 73–93; Pieter N. Drost, *Human Rights as Legal Rights. The Realization of Individual Human Rights in Positive International Law*. A. W. Sijthoff's Uitgeversmij 1951, 14–20; Jacques Maritain, *Man and the State*. The University of Chicago Press 1951, 80–84; Gaius Ezeji for, *Protection of Human Rights under the Law*. Butterworths 1964, 3–14.

11. Ks. erityisesti Albert Verdoodt, *Naissance et signification de la déclaration universelle des droits de l'homme*. Société d'études morales, sociales et juridiques 1964; A. H. Robertson, *Human Rights in the World*. Manchester University Press 1972.

12. Drost 1951, 14.

13. Richard P. Claude, The Classical Model of Human Rights Development. Teoksessa Richard P. Claude (toim.) *Comparative Human Rights*. The Johns Hopkins University Press 1976, 39–41; Elaine Pagels, Human Rights. Legitimizing a Recent Concept. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 442 (1979), 57–62.

14. R. J. Vincent, *Human Rights and International Relations*. Cambridge University Press 1986, 26.

15. Kenneth Cmiel, The Recent History of Human Rights. *American Historical Review* 109 (2004), 117–135.

16. Samuel Moyn, Substance, Scale, and Salience. The Recent Historiography of Human Rights. *Annual Review of Law and Social Sciences* 8 (2012), 125. Ks. myös Samuel Moyn, The First Historian of Human Rights. *The American Historical Review* 116 (2011), 58–79.

eri uskontojen oppeihin.¹⁷ Koska uskonnolliset näkemykset olivat merkittävässä roolissa YK:n ihmisoikeusjulistuksen laadinnassa,¹⁸ yhteys näiden välille on ollut helppo löytää. On myös esitetty, että antiikin Rooman juristit tunsivat ihmisoikeuksien ajatuksen, joka ilmeni roomalaisen oikeuden *humanitas*-käsitteessä.¹⁹ Ihmisoikeuksien juuria on muutoinkin nähty roomalaisessa oikeudessa. Vaikka brittiläinen roomalaisen oikeuden historiaankin perehtynyt juristi Tony Honoré ei roomalaista juristi Domitius Ulpianusta (n. 170–228) koskevassa tutkimuksessaan varsinaisesti käsittele ihmisoikeuksien historiaa, hän on tutkimuksensa uudempaan painokseen lisännyt alaotsikon, jonka mukaan Ulpianusta voidaan pitää ihmisoikeusajattelun edelläkävijänä.²⁰

Historiasta on monia muitakin hetkiä, joita voidaan pitää ihmisoikeuksien synnyn kannalta merkittävinä. Näitä ovat muun muassa olleet Amerikkojen löytäminen ja uudet teoriat maailmanlaajuisesta ihmisten yhteisöstä.²¹ Myös uskonpuhdistuksen ajan moraali- ja oikeusteoriat on nähty tältä osin merkittävinä.²² Valistuksen ajan suuria vallankumouksia oli jo varhain pidetty ihmisoikeuksien alkuna, ja tämä erottelu muinaisten oikeuksien ja vallankumouksellisten ihmisoikeuksien välillä on sittemmin säilynyt.²³ Myös tähän aikakauteen on sittemmin kohdis-

tettu tarkempaa tutkimusta. Historioitsija Lynn Hunt onkin esittänyt, että ihmisoikeuksien synnylle oli olennaista valistusajana lisääntyneen yleinen empatian kasvu, eli ihmisten lisääntyneen kyky samaistua toiseuteen.²⁴ Vaikka 1800-lukua ei yleisesti ole nähty ihmisoikeuksille myönteisenä aikakautena, etenkin orjuuden vastustuksesta on löydetty ihmisoikeuksien kehitykselle tärkeitä elementtejä. Orjuuden vastustus onkin nähty taisteluna universaalien oikeuksien puolesta, eli pyrkimyksenä ulottaa ne myös ryhmiin, jotka aikaisemmin oli suljettu oikeuksien ulkopuolelle.²⁵ Toisaalta myös 1800-luvulla humanitaarisin perustein käydyt sodat on nähty alkujuurina nykyajan ihmisoikeuspolitiikalle.²⁶

1900-lukua on monella tapaa pidetty keskeisimpänä vuosisatana ihmisoikeuksien historiassa. Historioitsija Reza Afshari on korostanut, että 1800-luvulle asti oikeuskamppailut olivat pääasiallisesti kansallisia ja kohdistuivat yhteen asiaan. Vasta 1900-luvun alun tapahtumat, ja ennen kaikkea sotienvälisen ajan pyrkimykset vähemmistösuojeluun loivat oikeuksille universaalien pohjan.²⁷ Merkittävin yksittäinen tapahtuma on tietenkin ollut YK:n vuoden 1948 Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus.²⁸ Julistuksen säätämishistoria on herättänyt tutkimuksellista mielenkiintoa, ja sitä on pidetty modernien ihmisoikeuksien

17. Paul Gordon Lauren, *The Evolution of International Human Rights. Visions Seen*. University of Pennsylvania Press 2003, 5–10; Micheline R. Ishay, *The History of Human Rights. From Ancient Times to the Globalization Era*. University of California Press 2008, 16–61; Stephen Andrew James, *International Human Rights. Origins and Development*. LFB Scholarly Publishing 2007, 7–9.

18. Ishay 2008, 18.

19. Richard A. Bauman, *Human Rights in Ancient Rome*. Routledge 2000, 1–9.

20. Tony Honoré, *Ulpian. Pioneer of Human Rights*. Oxford University Press 2002. Honoré kirjoittaa: Ulpian can "justly be accounted a pioneer of the human rights movement." (Ibid. ix.)

21. John M. Headley, *The Europeanization of the World. On the Origins of Human Rights and Democracy*. Princeton University Press 2008.

22. John Witte Jr., *The Reformation of Rights. Law, Religion, and Human Rights in Early Modern Calvinism*. Cambridge University Press 2007. Witte ei tosin esitä, että uskonpuhdistuksen johtajat olisivat varsinaisesti keksineet ihmisoikeuksien ajatuksen. Hänen mukaansa "leaders of both the Reformation and the Enlightenment inherited many more rights and liberties than they invented." (Ibid. 23).

23. Ks. esim. Jack Mahoney, *The Challenge of Human Rights. Origins, Development, and Significance*. Blackwell 2007, 1.

24. Lynn Hunt, *Inventing Human Rights. A History*. W. W. Norton 2007.

25. Adam Hochschild, *Bury the Chains. The British Struggle to Abolish Slavery*. Macmillan 2005; Robin Blackburn, *The American Crucible. Slavery, Emancipation and Human Rights*. Verso 2011; Jenny S. Martinez, *The Slave Trade and the Origins of International Human Rights Law*. Oxford University Press 2012.

26. Gary J. Bass, *Freedom's Battle. The Origins of Humanitarian Intervention*. Alfred A. Knopf 2008.

27. Reza Afshari, On historiography of Human Rights. Reflections on Paul Gordon Lauren's *The Evolution of International Human Rights Visions Seen*. *Human Rights Quarterly* 2007, 34–35, 42.

28. Louis Henkin, *The Age of Rights*. Columbia University Press 1990, 1.

sekä ihmisoikeusliikkeen perustana.²⁹ Myös poliittisiin kiistoihin ihmisoikeusretoriikan taustalla on kiinnitetty huomiota. Yhtäältä on korostettu YK:n roolia ihmisoikeuksien merkityksen esiintuomisessa, vaikka samalla onkin painotettu yhteiskunnallis-poliittisia tekijöitä.³⁰ Toiset ovat esittäneet, että YK:n toiminta oli tehotonta ja Euroopan Neuvostolla on ollut suurempi vaikutus.³¹ Merkittäviä tapahtumia on esityksi myös julistusta edeltävältä ajalta. Esimerkiksi sotienvälisen ajan totalitarismin vastustus,³² liittoutuneiden suunnitelmat toisen maailmansodan aikana uuden maailmanjärjestyksen luomiseksi,³³ sekä sodanjälkeiset pyrkimykset luoda uusi kansainvälinen poliittinen rakenne³⁴ on esitetty tapahtumina, jotka loivat perustan ihmisoikeuksille. Historiantutkija Roland Burke on myös korostanut kehitysmaiden roolia sekä toisen maailmansodan jälkeisen dekolonisaation merkitystä ihmisoikeuksien käsitteen kehityksessä.³⁵

Uusrevisionismi ihmisoikeuksien historiantutkimuksessa

2010-luvulla ihmisoikeuksien historia on ollut kriittisen keskustelun kohteena.³⁶ Kriittinen, revisionistiseksiin luonnehdittava³⁷ näkökulma on kritisoinut niin sanottuja perinteisiä näkemyksiä siitä, että ne vääristelevät historiaa etsiessään historiallisia yhtymäkohtia nykyaikaiselle käsitteelle. Uusrevisionismin keskeinen argumentti

on, ettei ihmisoikeuksista voida puhua ennen 1900-luvun puoliväliä, koska tätä varhaisemmat oikeuskamppailut kohdistuivat aina tiettyyn ryhmään, olivat luonteeltaan kansallisia ja paikallisia, niiden motiivit olivat yleensä itsekkäitä, eivätkä universaalit oikeudet olleet merkittäviä. Myös oikeudellinen ja poliittinen todellisuus olivat kaukana teoreettisista ihanteista, sillä ihmiset olivat eriarvoisia valtioiden sisällä, ja valtiot olivat eriarvoisia kansainvälisessä politiikassa. Oikeudet olivat siis lähinnä argumentteja poliittisten tarkoitusperien ajamiseksi.³⁸

Revisionistisen näkökulman kannattajat ovat siis pyrkineet korostamaan näkemystä, että poliittiset realiteetit ovat vaikuttaneet myös modernien ihmisoikeuksien taustalla, vaikka oikeuksista sinänsä onkin tullut yleismaailmallisia. Näkemystä puoltavien mielestä ihmisoikeuksien historia käsittää toisen maailmansodan jälkeisiä poliittisia taisteluita, joissa oikeudet sinänsä ovat olleet toissijaisia, ja niillä on lähinnä pyritty perustelemaan muita tavoitteita. Ihmisoikeuksien historiaa ei siis tämän näkemyksen mukaan pitäisi tutkia pelkästään oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon puolesta käytyä, vääjäämättä ja välttämättä kohti alati paranevaa tilannetta etenevänä taisteluna. Sen sijaan historiassa pitäisi ottaa huomioon se, että ihmisoikeuksia on puolustettu myös poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi, eikä ylevän retoriikan ja

29. Mary Ann Glendon, *A World Made New. Eleanor Roosevelt and the Universal Declaration of Human Rights*. Random House 2001; Johannes Morsink, *The Universal Declaration of Human Rights. Origins, Drafting, and Intent*. University of Pennsylvania Press 1999.

30. Roger Normand & Sarah Zaidi, *Human Rights at the UN. The Political History of Universal Justice*. Indiana University Press 2008, 10–20, 140–142.

31. Simpson 2001.

32. Jan Herman Burgers, The Road to San Francisco. The Revival of the Human Rights Idea in the Twentieth Century. *Human Rights Quarterly* 14 (1992), 447–477.

33. Elizabeth Borgwardt, *A New Deal for the World. America's Vision for Human Rights*. The Belknap Press of Harvard University Press 2005.

34. Mark Mazower, The Strange Triumph of Human Rights, 1933–1950. *The Historical Journal* (2004), 379–398.

35. Roland Burke, *Decolonization and the Evolution of International Human Rights*. University of Pennsylvania Press 2010.

36. Hoffman (toim.) 2011; Iriye, Goedde & Hitchcock (toim.) 2012; Eckel & Moyn (toim.) 2012; Eckel & Moyn (toim.) 2014; Moyn 2014a.

37. Historiallisella revisionismilla viitataan yleisesti siihen, että jotain tiettyä traditionaalista tai konventionaalista tulkintaa historiasta kritisoidaan ja esitetään asiasta kokonaan uusi tulkinta. Koska myös 2000-luvulla yleistyneet näkemykset etsiä ihmisoikeuksien juuria kaukaa menneisyydestä ovat tiettyssä mielessä uusia tulkintoja, eikä ihmisoikeuksien historiasta sinänsä vallitse yksimielisyyttä, käytän uusimmasta revisionistisesta suuntauksesta nimityksiä uusrevisionismi ja revisionismi synonyymeinä.

38. Stefan-Ludwig Hoffman, Introduction. Genealogies of Human Rights. Teoksessa Stefan-Ludwig Hoffman (toim.) *Human Rights in the Twentieth Century*. Cambridge University Press 2011, 4–13.

todellisuuden välillä ole ollut vastaavuutta. Ihmisoikeuksista on tullut oikeudenmukaisuuden standardeja lähinnä sattumalta, koska niiden retorinen ja poliittinen merkitys on ollut niin huomattava.³⁹

Radikaaleimmat näkemykset on esittänyt Samuel Moyn, jonka mukaan ihmisoikeudet syntyivät varsinaisesti vasta 1970-luvulla.⁴⁰ Erityisen merkittävänä Moyn pitää Jimmy Carterin kautta Yhdysvaltain presidenttinä, jolloin ihmisoikeuksista tuli virallisesti osa Yhdysvaltain ulkopoliittikkaa. Tällöin myös yleinen kiinnostus ihmisoikeuksia kohtaan kasvoi. Kun muut utopistiset näkemykset, ennen kaikkea usko reaalisosialismiin, romahtivat, ihmisoikeuksista tuli uusi utopia, joiden avulla pyrittiin luomaan parempaa maailmaa.⁴¹ Moynin argumenttia on kritisoitu, ja hän onkin maltillistanut tulkintaansa myöhemmin.⁴² Vaikka Moynin radikaalit näkemykset on monilta osin torjuttu, ne ovat herättäneet myös merkittävää kiinnostusta tutkia sitä, miten ihmisoikeudet löivät itsensä läpi poliittisessa retoriikassa toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä.⁴³

Keskeisimmät kiistat ihmisoikeuksien historiassa koskevat yhtäältä sitä, voiko ihmisoikeuksista ylipäänsä puhua ennen Yhdistyneitä Kansaa-

kuntia ja sen mukanaan tuomaa modernia ihmis-oikeusajatusta sekä toisaalta sitä, onko ihmisoikeuksien historia taistelua sorrettujen oikeuksien puolesta vai poliittisten motiivien vuoksi käytyä tekopyhää kamppailua, jossa oikeudet ovat olleet pelkästään keinoja muiden tarkoituserien saavuttamiseksi.⁴⁴ Ajatus ihmisille kuuluvista luonnollisista oikeuksista on kieltämättä vanha,⁴⁵ mutta se on muuttunut aikojen saatossa niin merkittävästi, että käsitteen historiallisessa muutoksessa on mahdollista nähdä katkeamia, jotka luovat kiilaa menneisyyden ja nykyisyyden välille.

Kiistat ja myytit ihmisoikeuksien historiassa

Kun ihmisoikeuksien historiasta viime vuosina käytyä keskustelua tarkastellaan lähemmin, voi helposti havaita, että kiistan ytimessä ovat historian tutkimukseen yleisemmin liittyvät tutkimukselliset ongelmat.⁴⁶ Revisionistisessa kritiikissä onkin tuotu korostuneesti esille aikaisempien tulkintojen ongelmakohtia kiinnittämättä huomiota kritisoitujen tulkintojen nyanseihin.⁴⁷ Muutamalla esimerkillä voi havainnollistaa asiaan liittyviä ongelmia.

Vaikka revisionismi on viime vuosina tullut muodikkaaksi, myyttien purkamista on harjoi-

39. Akira Iriye & Petra Goedde, Introduction. Human Rights as History. Teoksessa Akira Iriye, Petra Goedde, & William I. Hitchcock (toim.) *The Human Rights Revolution. An International History*. Oxford University Press 2012, 6; Hoffman 2011, 4. Ihmisoikeuskäytännössä ja -teoriassa vastaavat painotukset ovat olleet esillä jo pitkään. Ks. esim. Noam Chomsky & Edward S. Herman, *The Washington Connection and Third World Fascism. The Political Economy of Human Rights Volume 1*. South End Press 1979; David Kennedy, The International Human Rights Movement. Part of the Problem? *Harvard Human Rights Journal* (2002), 101–125.

40. Samuel Moyn, *The Last Utopia. Human Rights in History*. The Belknap Press of Harvard University Press 2010, 3.

41. Moyn 2010, 120–175.

42. Samuel Moyn, The Return of the Prodigal. The 1970s as a Turning Point in Human Rights History. Teoksessa Jan Eckel & Samuel Moyn (toim.) *The Breakthrough. Human Rights in the 1970s*. University of Pennsylvania Press 2014b, 4. Moynin kritiikistä ks. esim. Gary J. Bass, The Old New Thing. *New Republic* October 20th 2010, 35–39; Robin Blackburn, Reclaiming Human Rights. *New Left Review* May–June 2011, 126–138; Caroline Anderson, Human Rights. A Reckoning. *Harvard International Law Journal* (2012), 549–562; Alston 2013, 2069–2077.

43. Barbara J. Keys, *Reclaiming American Virtue. The Human Rights Revolution of the 1970s*. Harvard University Press 2014; Christopher N.J. Roberts, *The Contentious History of the International Bill of Human Rights*. Cambridge University Press 2015.

44. Vertaa esimerkiksi kahta ihmisoikeusliikkeen historiaa käsittelevää tutkimusta. Aryeh Neier, *The International Human Rights Movement. A History*. Princeton University Press 2012; Kirsten Sellars, *The Rise and Rise of Human Rights*. Sutton Publishing 2002. Näistä ensimmäinen näkee ihmisoikeusliikkeen lähinnä hyväntahtoisena liikkeenä, kun taas jälkimmäinen korostaa ihmisoikeuksien taustalla vaikuttavia poliittisia ja itsekkäitä motiiveja.

45. Keskiaikana tapahtunutta luonnollisten oikeuksien käsitteen muutosta on tutkittu laajalti. Ks. esim. Annabel S. Brett, *Liberty, Right, and Nature. Individual Rights in Later Scholastic Thought*. Cambridge University Press 1997; Brian Tierney, *The Idea of Natural Rights. Studies on Natural Rights, Natural Law, and Church Law, 1150–1625*. William B. Eerdmans Publishing Company 1997; Richard Tuck, *Natural Rights Theories. Their Origin and Development*. Cambridge University Press 1979.

46. Ks. yleisesti esim. Jorma Kalela, *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus 2000.

47. Revisionistien lähestymistapaa voikin jossain määrin luonnehtia olkiukko-argumentiksi. Olkiukko-argumentista ks. esim. Douglas Walton, The Straw Man Fallacy. Teoksessa Johan van Benthem, Frans H. van Eemeren, Rob Grootendorst & Frank Velman (toim.) *Logic and Argumentation*. Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences 1996, 115–128.

tettu aikaisemminkin. Vuonna 2002 Susan Waltz erotteli YK:n ihmisoikeusjulistuksen syntyhistoriasta neljä myyttiä, jotka eivät hänen mukaansa pitäneet paikkaansa. Ensimmäinen myytti oli se, että oikeusjulistus olisi ollut vastaus juutalaisten kansamurhaan eli holokaustiin. Tosiasiassa kiinnostus ihmisoikeuksiin oli kasvanut jo 1920- ja 1930-luvulla ja kiihtynyt sota-aikana jo ennen kuin holokaustista tiedettiin. Toinen myytti koski suurvaltojen aktiivista roolia ihmisoikeuksien edistämisessä. Waltzin mukaan suurvaltojen kiinnostus ihmisoikeuksia kohtaan väheni sodan jälkeen, ja ihmisoikeuksien läpimurto YK:n toiminnassa perustui lähinnä pienempien valtioiden ja ei-valtiollisten järjestöjen toimille. Kolmannen myytin mukaan ranskalainen juristi René Cassin olisi laatinut ihmisoikeusjulistuksen lähes yksin, vaikka julistuksen laatimiseen vaikuttivat monet henkilöt, ja Cassinin rooli oli suhteellisen vähäinen. Neljännen myytin mukaan Yhdysvallat olisi aina puolustanut ihmisoikeuksia. Yhdysvalloissa oli kuitenkin kritisoitu ihmisoikeuksia vahvasti 1940–1950-lukujen taitteessa, mikä johti Yhdysvaltojen vetäytymiseen ihmisoikeuspolitiikasta 1950-luvulla. Vasta 1970-luvulla Yhdysvaltain ulkopolitiikka alkoi kiinnittää suurempaa huomiota ihmisoikeuksiin.⁴⁸

Yllä mainittuja teemoja on sittemmin käsitelty laajalti, ja eri painotuksissa huomionarvoista on se tapa, jolla tutkijat asemoivat itsensä suhteessa tutkimustraditioon. Järjestöjen osuutta siinä, että YK otti ihmisoikeudet mukaan peruskirjaansa, oli itse asiassa korostettu jo 1970-luvulla.⁴⁹ Sittemmin on lähes yksimielisesti hyväksytty, että sekä kan-

salaisjärjestöt että pienemmät valtiot, etenkin latinalaisen Amerikan valtiot vaikuttivat ratkaisevasti siihen, että ihmisoikeuksista tuli osa YK:n toimia.⁵⁰ Tätäkin näkemystä on kuitenkin kritisoitu. Entisen journalistin, nykyisen kansainvälisen oikeuden professorin Kirsten Sellarsin mukaan ihmisoikeuksille YK:n peruskirjassa annettu asema vastasi täysin Yhdysvaltain virallista kantaa, joka sillä alun alkaen asiaan oli. Arkistoaineistosta ei myöskään löydy tukea sille käsitykselle, että järjestöjen ja muiden valtioiden toimet olisivat viime hetkillä muuttaneet Yhdysvaltain kantaa.⁵¹ Myös Moyn on korostanut, ettei ihmisoikeusjulistuksen laatimishistorian kohdalla voida puhua minkäänlaisesta universaalista konsensuksesta.⁵² Voi havaita, että revisionistien näkemyksessä vaihtoehtoargumentista, jonka tarkoituksena on ollut purkaa perinteisen näkemyksen mukainen myytti, on tullut valtavirtanäkemyksestä edustava myytti.

Myös holokaustin merkitys YK:n ihmisoikeusjulistukselle on noussut uudelleen esille. Tältä osin on perinteisesti korostettu nimenomaan holokaustin merkitystä,⁵³ vaikka sen rinnalla on painotettu myös asiaan liittyviä poliittisia elementtejä.⁵⁴ Revisionistit ovat kuitenkin esittäneet, että holokaustin merkitys ihmisoikeusjulistuksen laadintavaiheessa oli vähäinen. Moyn on ollut kriittisin esittäessään, ettei holokaustilla juuri ollut vaikutusta ihmisoikeuksiin.⁵⁵ Väite perustuu kuitenkin enemmän argumentaatioon kuin lähteisiin. Laajemmalle aineistolle perustuvan argumentin mukaan holokaustin vaikutus oli rajallinen.⁵⁶ Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen

48. Susan Waltz, Reclaiming and rebuilding the history of the Universal Declaration of Human Rights. *Third World Quarterly* 23 (2002), 438–443.

49. Dorothy Robins, *Experiment on Democracy. The Story of U.S. Citizen Organization in Forging the Charter of the United Nations*. Park Side Press 1971.

50. Ishay 2008, 214–215; Lauren 2003, 167–169; Normand & Zaidi 2008, 127–131; Borgwardt 2005, 189–191; John P. Humphrey, *Human Rights & the United Nations. A Great Adventure*. Transnational Publishers 1984, 12–13; Susan Waltz, Universalizing Human Rights. The Role of Small States in the Construction of the Universal Declaration of Human Rights. *Human Rights Quarterly* 23 (2001), 44–72.

51. Sellars 2002, 3–5.

52. Moyn 2010, 68.

53. Morsink 1999, 37; Ishay 2008, 218; Lauren 2003, 294.

54. Simpson 2001, vii, 196; Mazower 2004, 381; Michael Ignatieff, Intervention and State Failure. Teoksessa Nicolaus Mills & Kira Brunner (toim.) *The New Killing Fields. Massacre and the Politics of Intervention*. Basic Books 2002, 230.

55. Moyn 2010, 47.

56. G. Daniel Cohen, The Holocaust and the “Human Rights Revolution”. A Reassessment. Teoksessa Akira Iriye, Petra Goedde, & William I. Hitchcock (toim.) *The Human Rights Revolution. An International History*. Oxford University Press 2012, 53–71.

julistuksen laadinta-asiakirjoissa puhutaan usein toisen maailmansodan kauhuista ja totalitarististen valtioiden julmuuksista ilman suoria viittauksia holokaustiin. Yhdet ovat tulkinneet näiden viittaavan nimenomaan holokaustiin,⁵⁷ toisten mielestä viittaukset kertovat yleisemmin aikomuksista turvata rauhaa sekä kunnioituksesta ihmisyyteen ja demokratian perusteisiin.⁵⁸ Kysymys on siis paljolti tulkinnoista ja määritelmästä.

Ihmisoikeuksien historiaan liittyy monia määritelmällisiä ongelmia, joista yksi keskeinen on itse ihmisoikeuksien määritelmä.⁵⁹ Esimerkiksi Moynia on kritisoitu siitä, että hän määrittelee laajalti sen, mitä ihmisoikeudet eivät ole määrittelemättä sitä, mitä ihmisoikeudet ovat.⁶⁰ Ihmisoikeuksien historian tutkimuksessa ei siis välttämättä edes puhuta samasta käsitteestä, vaikka terminologisesti kyse onkin samasta asiasta. Moyn käsittelee itse asiassa kansainvälistä ihmisoikeusliikettä sekä ihmisoikeusdiskurssia, mikä onkin ollut ainoa tapa saada tuotua esille uusi argumentti. On varsin yleisesti tunnettu, että vasta 1970-luvulla muodostui laaja kansainvälinen ihmisoikeusliike, joka synnytti yleisen ja laajan ihmisoikeusdiskurssin. Tämä on ainoa asia, jonka Moynin kirja osoittaa, mutta se ei ole uusi teesi.

Edellä mainittu on yksi keskeisimmistä revisionismiin liittyvistä ongelmista. Jotta argumentti olisi innovatiivinen, se on suhteutettava tutkimustraditioon. Revisionistit ovatkin leimanneet Lynn Huntin tulkinnat teleologisiksi,⁶¹ vaikka hän nimenomaisesti korostaa sitä, että ihmisoikeuksien historiaa ei pitäisi nähdä läntisen sivilisaation, tai jopa koko maailman, historiana.⁶²

Tutkiessaan ihmisoikeuskäsitteen muotoutumista uudeksi maailmanjärjestykseksi liittoutuneiden sodanajan suunnitelmissa Elizabeth Borgwardt tiedostaa ihmisoikeuksiin liittyvät poliittiset ongelmat,⁶³ mutta silti hänen argumenttiaan pidetään optimistisenä.⁶⁴ Myös Mary Ann Glendon on tiedostanut Ihmisoikeusjulistukseen liittyvät poliittiset kiistat ja motiivit,⁶⁵ mutta hänenkin tutkimustaan on kritisoitu ihmisoikeusjulistuksen syntyhistorian ihannoimisesta.⁶⁶ Tutkijoiden argumentteja on tulkittu kärjekkäästi, mikä on mahdollistanut uusien argumenttien esittämisen.

Toisaalta tutkijat pyrkivät asemoimaan itsensä niin sanotun traditionaalisen näkemyksen ulkopuolelle. Tutkiessaan ihmisoikeuksien juuria 1800-luvun orjuutta vastustavissa liikkeissä Jenny Martinez esittää, että on tavanomaista nähdä ihmisoikeuksien juuret vasta toisen maailmansodan jälkeisessä ajassa.⁶⁷ Revisionistien mukaan on päinvastoin tavanomaista etsiä ihmisoikeuksien historiaa menneisyydestä.⁶⁸ Myös tällä tavoin on voitu korostaa uusien tulkintojen innovatiivisuutta.

Ihmisoikeuksien historian tutkimus pitääkin ymmärtää osana akateemista tutkimustraditiota, jossa yhtenä motiivina on vanhojen näkemysten kritisointi ja kumoaminen. Toisinaan uusien argumenttien esittäminen voi nousta jopa itseisarvoiseen asemaan.⁶⁹ Esimerkiksi monet Moynia kritisoineet ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että hän on esittänyt toisten tutkijoiden näkemyksiä tavalla, joka ei vastaa sitä, mitä nämä ovat todellisuudessa sanoneet.⁷⁰ Tulkitsemalla vapaasti toisten argumentteja Moyn on siis kyen-

57. Morsink 1999, 36–91.

58. Cohen 2011, 56–65.

59. Alston 2013, 2070–2071.

60. Anderson 2012, 549–553.

61. Hoffman 2011, alaviite 6; Moyn 2014a, 7–15.

62. Hunt 2007, 20.

63. Borgwardt 2005, 250–300.

64. Hoffman 2011, alaviite 41.

65. Glendon 2011, 9–10, 193–202, 235–237.

66. Moyn 2010, 314–315.

67. Martinez 2012, 13.

68. Hoffman 2011, 3; Moyn 2010, 5–8.

69. Tähän kiinnitti huomiota aikoinaan jo Hannu Tapani Klami. Ks. Hannu Tapani Klami, *Oikeustaistelijat. Suomen oikeustiede Venäjän vallan aikana*. WSOY 1977, 108.

70. Martinez 2013, 237; Bass 2010, 35–37.

nyt luomaan kohteen, jota vastaan on ollut helppo hyökätä. Moynin radikaali tulkinta voidaan näin nähdä osin pelkkänä huomionhakuisena akateemisena argumenttina.

Tutkimustulosten väaristelyn sekä radikaalien argumenttien esittämisen voi hyvin nähdä liittyvän akateemisen tutkimuksen luonteeseen. Tutkimus elää uusista näkemyksistä. Ihmisoikeuksien historian uusrevisionismissa onkin pitkälti kyse pelkästä akateemisesta sanailusta. Viime aikoina on esimerkiksi kritisoitu teleologisena pidettyä oppikirjanäkemyistä ihmisoikeuksien historiasta ja korostettu sitä, ettei ihmisoikeuksia voida määritellä ajasta ja paikasta riippumatta.⁷¹ Vaikka näkemykset historiaan ovat viimeaikoina monipuolistuneet, viimeistään 1980-luvulta on jo ymmärretty, ettei ihmisoikeuksien historia ole lineaarinen kehitys kohti parempaa, eikä ylihistoriallista ihmisoikeuskäsitettä voida määrittää.⁷² On myös syytä pitää mielessä, että revisionismia on harjoitettu aikaisemminkin, vaikka se on viime vuosina saanut huomattavasti lisää kannatusta.⁷³ Revisionistinen argumentti ei siis lopulta ole kovin uudistuksellinen. Kyse on ennemminkin siitä, että kritiikki on itse luonut ajatuksen traditionalisesta historiantulkinnasta, joka on sittemmin ollut helppo ampua alas.

Ihmisoikeuksien historia ja historiantutkimuksen metodologia

Näkemykset ihmisoikeuksien historiasta sekä siitä käydyt kiistat kertovat paljon historiantutkimuksen luonteesta. Historiantutkimukseen liittyvä huomattava määrä metodologisia valintoja, jotka vaikuttavat siihen, millaiseksi tutkimuksen

lopputulos muodostuu. Lähtökohtana ovat ne moninaiset tavat, joilla tutkittavan kohteen historiallista muutosta pyritään selittämään.⁷⁴ Toisaalta voimme myös puhua yleisellä tasolla myös ajan ja historian käsittämisestä. Tällöin kyse on siitä, että historiassa voidaan korostaa jatkuvuutta tai katkoksia, muutosta tai pysyvyyttä, sekä erilaisten muutospyrkimysten onnistumisia tai epäonnistumisia.⁷⁵ Näkökulma tutkimuskohteeseen voi myös olla joko idealistinen tai realistinen, eli kohdistua joko tietystä asiasta esitettyihin teorioihin ja ajatuksiin tai siihen, miten asiat käytännössä ovat olleet.⁷⁶

Metodologisten lähestymistapojen erot ovat selkeät myös ihmisoikeuksien historiassa. Näkemykset historiasta voi tältä osin jakaa karkeasti niihin, jotka etsivät ihmisoikeuksien juuria kaukaa menneisyydestä sekä niihin, jotka pitävät toisen maailmansodan jälkimaininkeja ihmisoikeuksien alkuna. Yhtäältä voi katsoa, että ihmisoikeuksien historia on periaatteessa ollut saman aatteen muutosta ja kehitystä, ja näiden oikeuksien sisältö on vain ymmärretty eri tavoin historian eri vaiheissa, mutta menneellä on aina ollut merkitystä sille, miten myöhemmät tapahtumat ovat edenneet. Toisaalta voimme nähdä asian myös niin, että ihmisten oikeudet ovat tarkoittaneet täysin eri asioita eri aikoina, eikä menneillä käsityksillä ole välttämättä ollut suoranaista vaikutusta myöhempiin tapahtumiin. Eri näkemyksiä korostavat tutkijat eivät kuitenkaan suoranaisesti korosta mitään erityisiä teoreettisia lähestymistapoja. Keskeistä on myös se, että jokainen tutkija haluaa painottaa juuri oman tutkimusaiheensa merkitystä.

71. Miia Halme-Tuomisaari & Pamela Slotte, Revisiting the origins of human rights. Introduction. Teoksessa Pamela Slotte & Miia Halme-Tuomisaari (toim.) *Revisiting the Origins of Human Rights*. Cambridge University Press 2015, 1–36.

72. Ks. esim. Liisa Nieminen, Ihmisoikeuksien historia. Teoksessa Marjut helminen & K.J. Lång (toim.) *Kansainväliset ihmisoikeudet*. Lakimiesliiton kustannus 1987, 20–21; Veli-Pekka Viljanen, *Kansalaisten yleiset oikeudet. Tutkimus suomalaisen perusoikeuskäsityksen muotoutumisesta autonomiakaudella ja itsenäisyyden ensi vuosina*. Turun yliopisto 1986, 35–36.

73. Ks. Claude 1976; Pagels 1979.

74. Oikeushistorian osalta erilaisia metodisia lähestymistapoja ovat analysoineet esimerkiksi, Robert Gordon, *Critical Legal Histories*. *Stanford Law Review* 36 (1984), 57–125; William W. Fisher III, *Texts and Contexts. The Application to American Legal History of the Methodologies of Intellectual History*. *Stanford Law Review* 49 (1997), 1065–1110; Jukka Kekkonen, Oikeudellisen muutoksen tutkimisesta. Minun metodini. Teoksessa Juha Häyhä (toim.) *Minun metodini*. WSOY Lakitieto 1997, 131–150.

75. Matt Craven, Introduction. *International Law and its Histories*. Teoksessa Matthew Craven, Malgosia Fitzmaurice & Maria Vogiatzi (toim.) *Time, History and International Law*. Martinus Nijhoff Publishers 2007, 10.

76. Martti Koskeniemi, Histories of International Law. Significance and Problems for a Critical View. *Temple International Law & Comparative Law Journal* 27 (2013), 232–238.

Menneen hahmottaminen nykyisyyden perspektiivistä on yksi historiantutkimuksen keskeisimmistä ongelmista. Tällöin sorrutaan helposti siihen, että menneisyyden tapahtumat nähdään ikään kuin ne vääjäämättä perustelisivat myöhempiä tapahtumia.⁷⁷ Erityisesti revisionistit ovat korostaneet tätä kritisoidessaan ihmisoikeuksien historiaa.

Historiantutkimuksessa on jo pitkään korostettu sitä, että historiankirjoitus tapahtuu menneen ja tulevan välissä.⁷⁸ Mennyttä aikaa kuvataan aina nykyajan perspektiivistä tulevaisuutta kohti.⁷⁹ Myös kansainvälisen oikeuden historiassa on korostettu sitä, että näkemykset historiasta muokkaavat näkemyksiämme siitä, millainen nykyajan yhteiskuntamme on ja millaiseksi sen haluamme tulevaisuudessa muodostuvan.⁸⁰ Koska historia on menneisyyden tulkintaa ja esittämistä nykyajassa, se vaikuttaa siihen, miten nykyaikaiset käsitteet ja instituutiot ymmärretään.

Ihmisoikeuksia on usein kritisoitu siitä, että niiden tulkinnanvaraisuus mahdollistaa niiden poliittisen käytön.⁸¹ Ihmisoikeuksien historia vaikuttaa siis osaltaan ymmärrykseemme ihmisoikeuksista. Jos esimerkiksi ihmisoikeudet juontavat juurensa uskonnollisista opeista, ne kuuluvat osaksi ihmiskunnan yhteistä perintöä. Tällöin ihmisoikeuksilla voidaan puolustaa universaalia arvopohjaa. Ihmisoikeuksien liittäminen valitukseenajan suuriin vallankumouksiin linkittää ihmisoikeudet taisteluun sortoa vastaan, vapau-

den ja demokratian puolesta. Yhtäältä tämä kytkös tekee ihmisoikeuksista vallankumouksellisia, toisaalta se myös liittää ne modernin länsimaisen valtion perusteisiin. Näkemys ihmisoikeuksista osana toisen maailmansodan jälkimaininkeja sekä YK:n perustamista puolestaan esittää ihmisoikeudet osana nykyajan maailmanjärjestystä, jossa yksilön vapaus ja tasa-arvo korostuu.

Revisionismi on tuonut korostuneesti esille toisenlaisen tavan käsittää ihmisoikeuksien historia. Jos oletamme, että ihmisoikeudet ovat hyvin uusi käsite, jota on hyödynnetty ennen kaikkea poliittisissa ja yhteiskunnallisissa kamppailuissa, ne näyttävät meille ideologisina ja retorisisina välineinä, joilla voidaan tavoitella poliittisia tarkoituksia. Tällöin ihmisoikeuksilla ei ole erityisesti yleismaallista legitimeettiä. Ihmisoikeuksia onkin usein kritisoitu siitä, että ne korostavat lähinnä länsimaisia arvoja, eivätkä kiinnitä huomiota muiden kulttuurien ominaispiirteisiin.⁸² On puhuttu jopa ihmisoikeusimperialismista, jossa sotilaallista voimankäyttöä puolustetaan ihmisoikeuksilla.⁸³ Myös Venäjällä on viime aikoina puhuttu ihmisoikeuksista länsimaisen kulttuuri-imperialismin muotona.⁸⁴ Jos ihmisoikeudet käsitetään siten, että ne ovat suhteellisen uusi ilmiö ja syntyneet sattumanvaraisesti poliittisten ja yhteiskunnallisten kamppailujen seurauksena, ne tavallaan marginalisoidaan vain tiettyyn ideologiaan kuuluviksi ja vain tiettyjä arvoja edustaviksi.

77. Ks. aiheesta yleisesti esim. Kalela 2000, 111–124. Erityisesti kansainvälisen oikeuden osalta aiheesta on kirjoittanut esim. Randall Lesaffer, *International Law and Its History. The Story of an Unrequited Love*. Teoksessa Matthew Craven, Malgosia Fitzmaurice & Maria Vogiatzi (toim.) *Time, History and International Law*. Martinus Nijhoff Publishers 2007, 34.

78. David Carr, *Time, Narrative, and History*. Indiana University Press 1986, 21–44, 94–99; Jörn Rüsen, *Sense of History. What does it mean? With an Outlook onto Reason and Senselessness*. Teoksessa Jörn Rüsen (toim.) *Meaning and Representation in History*. Berghahn Books 2008, 46.

79. Hayden White, *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. The Johns Hopkins University Press 1973, 283; Hans-Georg Gadamer, *Philosophical Hermeneutics*. Kääntänyt ja toimittanut David E. Linge. University of California Press 1977, 8–9.

80. Philip Allott, *International Law and the Idea of History*. *Journal of the History of International Law* 1 (1999), 16–21.

81. Ks. yleisesti Pirjola 2013, 40–54.

82. Ks. esim. Makau Mutua, *Human Rights. A Political and Cultural Critique*. University of Pennsylvania Press 2002.

83. Peter Erlinder, *Human Rights or “Human Rights Imperialism”? Lessons from the War against Yugoslavia*. *Guild Practitioner* 57 (2000), 76–92.

84. Alexander Dugin, *The Fourth Political Theory*. Kääntänyt Mark Sleboda & Michael Millerman. Arktos 2012, 18–20, 74–75. Venäjän ulkopoliittisessa diskurssissa on jo pidemmän aikaa vallinnut käsitys, jonka mukaan ihmisoikeudet merkitsevät länsimaisten arvojen imperialismia ja muodostavat täten uhan Venäjän kansalliselle identiteetille. Ks. Viatcheslav Morozov, *Resisting Entropy, Discarding Human Rights. Romantic Realism and Securitization of Identity in Russia*. *Cooperation and Conflict. Journal of the Nordic International Studies Association* 37 (2002), 409–429.

85. Aiheesta yleisesti ks. Moyn 2014a.

Historia ei siis ole merkityksetöntä ihmisoikeuksien nykyaikaisen ymmärryksen kannalta. Historian avulla voidaan luoda näkemyksiä siitä, mitä ihmisoikeudet nykyaikana merkitsevät.⁸⁵ Koska vapauden, tasa-arvon ja luonnollisten oikeuksien merkitystä osana Yhdysvaltain itenäistymistä on perinteisesti korostettu, voisi esimerkiksi homoseksuaalien oikeutta avioliittoon Yhdysvalloissa puolustaa sillä näkemyksellä, että ihmisoikeudet ovat historiallisesti kytköksissä maan perustamiseen.⁸⁶ Ihmisoikeuksien historiaa käsittelevä kiista koskee siis osin myös sitä, millainen on ihmisoikeuksien perimmäinen olemus ja merkitys.

Paradigmakritiikkiä ja metodologiaa

Ihmisoikeuksien historiasta esitetyt eriävät näkemykset riippuvat paljolti siitä, miten ihmisoikeudet yleisesti määritellään. Koska tutkijat ovat käsitäneet ihmisoikeuksien käsitteen hyvin eri tavoin, he ovat periaatteessa käsitelleet eri aihetta, vaikka ovat sinänsä puhuneet samasta termistä. Määritelmä on ollut tarkoitushakuinen, eli sen avulla on saavutettu halutut tulokset.

Määritelmien ja argumenttien moninaisuus kuvastavat ihmisoikeuksien historiaa akateemisena tutkimusalana, jossa yksi elementti monien muiden joukossa on uusien tulkintojen esittäminen ja paradigmojen muuttaminen. Tämä korostuu ihmisoikeuksien historiasta käydyssä debattissa, koska kyse on niin avoimesta ja tulkinnanvaraisesta aiheesta. Uudet tavat hahmottaa historiaa avaavat mahdollisuuksia kritisoida vallitsevia näkökulmia ja tuoda esille uusia teoreettisia näkemyksiä niin historian tutkimukseen kuin myös ihmisoikeuksiin. Vastapuolen argumentteja on usein vääristely, jotta kritiikki olisi purevampaa.

Historiantutkimus sisältää huomattavasti metodologisia valintoja, jotka vaikuttavat tutkimuksen lopputulokseen. Historiantutkimus ei elä tyhjiössä, vaan siihen vaikuttavat myös nykyajan olosuhteet sekä käsitykset tulevaisuudesta. Tapa, jolla menneisyyden ja nykyisyyden suhdetta kuvataan, vaikuttaa kuitenkin nykyisyyden ymmärrykseen. Ihmisoikeuksien historiassa ikään kuin tuodaan menneisyyttä nykyisyyteen, ja näin luodaan sitä merkitystä, joka ihmis-oikeuksille nykyaikana halutaan antaa.

86. Ks. esim. Karen Zivi, *Performing the Nation. Contesting Same-Sex Marriage Rights in the United States*. *Journal of Human Rights* 13 (2014), 303 ja alaviite 15. Zivi huomauttaa, että Yhdysvalloissa seksuaalivähemmistöjen oikeuksia puolustavat eivät yleisesti vetoa ihmisoikeuksiin, vaikka esimerkiksi Lynn Huntin argumenttia seuraten ihmisoikeudet voisi nähdä elimellisenä osana amerikkalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria.